
**RISK BEHAVIOUR FACTORS AMONG STUDENTS AT THE AGE OF 14 – 18
YEARS IN RUSSE REGION**

Nikola Sabev, Ph. D.

Bulgaria, “Angel Kanchev” Russe university, Faculty of public health and health cares

nikola_sabeff@abv.bg

Abstract: Within the period of recent years there has been a steep in the negative tendencies in the health demographic indices of the population of the Republic of Bulgaria. The bearers of the main significance on health related mortality are chronic non contagion diseases, including illnesses of the blood circulation organs, tumors, illnesses of the respiratory and digesting systems as well as traumatism. The situation is similar in other European countries as well as all over the world, which makes many national and international organizations to search for methods to overcome this increasing medical social problem. Due to the broadening of the epidemic parameters of the chronic non contagion diseases, their negative influence on the modern social economic development is increasing. Phenomena like misery, massive urbanization, globalization and aging of the population are important factors which bring to the further spreading of this epidemic. There has been observed an increase in the frequency of the spreading of risk factors concerning younger people from lower age categories. The majority of the health systems especially in the developing countries are not ready enough to react immediately and effectively to the increasing health needs of the population to cope with the consequences of the chronic non contagion diseases. The implementation of individual treatment or purely medical approaches for a positive affect on the current situation of the growth and importance of the upper mentioned diseases, are proved to be not so effective. On the base of different and multiple research works, it has been proved that there have been general risk factors, associated with the predominant part of the chronic diseases, which is mainly provoked by the lifestyle. Other risk factors are not eliminated – biological, psycho-social and environment factors. But the expectations of the greater part of the society are that the decline of the behavior factors – smoking, more consumption of alcohol, hypodinamia, irrational diet, high degree of psycho social stress, will diminish the suffering and mortality from the basic classes of chronic non contagion diseases and effectively will lower their strength for the individuals and their populations. Similar result will be possible with the implementation of prophylactic programs with the participation of big range of social groups, structures and organizations as well as of the whole population under the methodological instructions and control of the health professionals.

Keywords: risk factors, smoking, alcohol, psychoactive substances, health determiners.

**ПОВЕДЕНЧЕСКИ ФАКТОРИ НА РИСКА СРЕД УЧЕНИЦИ НА ВЪЗРАСТ 14-18
Г. В ОБЛАСТ РУСЕ**

Никола Събев, д.м.

Република България, Русенски университет „Ангел Кънчев“, Факултет „обществено здраве и здравни грижи“, nikola_sabeff@abv.bg

Резюме: През последните години се наблюдава задълбочаване на негативните тенденции в здравно-демографските показатели на населението в Република България. Носители на основната тежест сред болестно-свързаната смъртност са хроничните неинфекциозни заболявания, включващи основно болести на органите на кръвообращението, злокачествени новообразувания, болести на дихателната и храносмилателната система и травматизъм. Подобна е ситуацията и в други европейски страни, както и по света, което ангажира редица национални и международни структури с преодоляването на този разрастващ се медико-социален проблем. Разрастването до епидемични параметри на хроничните неинфекциозни заболявания увеличава тяхното негативно влияние върху съвременното социално-икономическо развитие. Явления като бедност, масова урбанизация, глобализация и застаряване на населението са важни фактори, допринасящи за допълнителното разпространение на тази епидемия. Налице е и нарастване на честотата на разпространение на рисковите фактори, свързано с обхващане на все повече млади хора от по-ниски възрастови категории. Болшинството здравни системи, особено в страните в преход, не са достатъчно подготвени да отговорят своевременно и ефективно на нарастващите здравни потребности на населението по отношение на преодоляване на последиците от хроничните неинфекциозни заболявания. Прилагането на самостоятелни лечебни или чисто медицински

подходи за положително повлияване на възникналата ситуация, свързана с разрастването и значението на изброените класове болести се оказват с недостатъчна ефективност. На базата на разностранни и многобройни проучвания се счита за доказано, че са налице общи фактори на риска, асоциирани с преобладаващата част от хроничните болести, които се свързват основно с начина на живот. Не се отричат безспорно и останалите рискови фактори - биологични, психосоциални и фактори на околната среда, но очакването на по-голямата част от обществото е, че ограничаването на поведенческите фактори на риска – тютюнопушене, злоупотреба с алкохол, хиподинамия, нерационално хранене, високо ниво на изпитван психосоциален стрес, би намалило заболяемостта и смъртността от основните класове хронични неинфекциозни болести и значимо би снизило тяхната тежест за индивидите и техните популации. Подобен резултат би бил възможен чрез внедряване на профилактични програми с включване на широки обществени слоеве, структури и организации, както и на цялото население, безспорно под методическото ръководство и контрол на здравните професионалисти.

Ключови думи: рискови фактори, тютюнопушене, алкохол, психоактивни субстанции, здравни детерминанти

1. УВОД

Основните здравни детерминанти са представени от комплексното действие на различни фактори: наследственост, околна среда, състояние на медицинските и здравни служби, начин на живот. В последните години относителната тежест на поведенческите фактори нараства и има водещо значение при определяне на здравния статус на населението. Този факт придобива още по-голяма важност сред децата и подрастващите, особено в ученическа възраст.

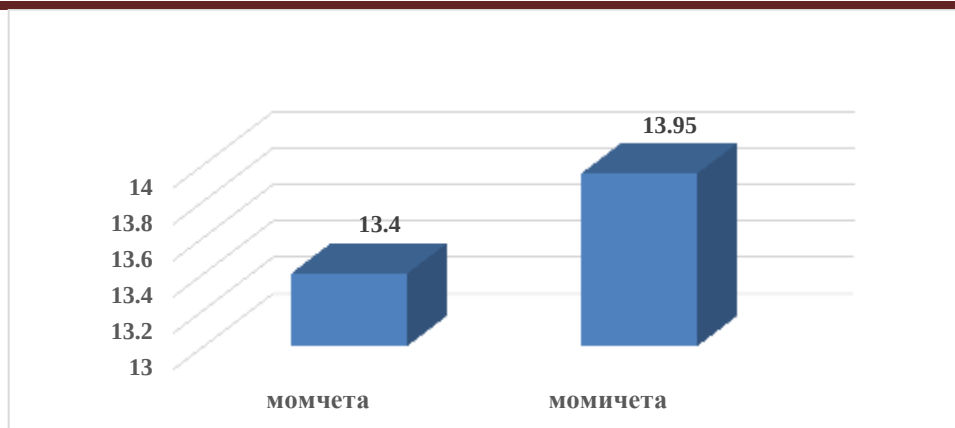
Целта на представеното проучване е да покаже честотата на някои поведенчески рискови фактори, връзката им с пола и възрастта на респондентите, както и зависимостите между тях.

Структурата на анкетните карти за интервюиране на изследваните е на модулен принцип, съобразно характера на изследваната тема. Това се обуславя от изискването за постепенно навлизане в темата от страна на респондента, за да не се предизвика снижаване на вниманието и интереса в хода на интервюто. В структурата на въпросниците са включени следните 4 модула: Част 1 – тютюнопушене; Част 2 – употреба на алкохол; Част 3 – употреба на психоактивни вещества; Част 4 – лични данни. Съдържанието на включените в отделните модули въпроси е съобразено с препоръчваните от Протокола на СИНДИ примерни въпросници, с оглед осигуряване на максимална по степен съпоставимост на получените данни с тези на други участващи в програмата. Почти всички въпроси са от затворен тип, изискващи само един отговор. Няколко са изключенията, даващи възможност за два и повече отговора. Средната дължина на скалата за отговори е с 4-5 варианта на отговор.

Набиране на данни и статистическа обработка на информацията. Анкетата е проведена сред 7908 ученика на възраст 14-18 навършени години в учебните заведения на област Русе, което представлява почти 100% обхващане на този възрастов диапазон. Събраната първична информация е проверена, кодирана и въведена в компютърна база данни. Първичната групировка се реализира с максимална детайлност. Информацията от изследването е обработена с помощта на специализиран пакет SPSS/for Windows.

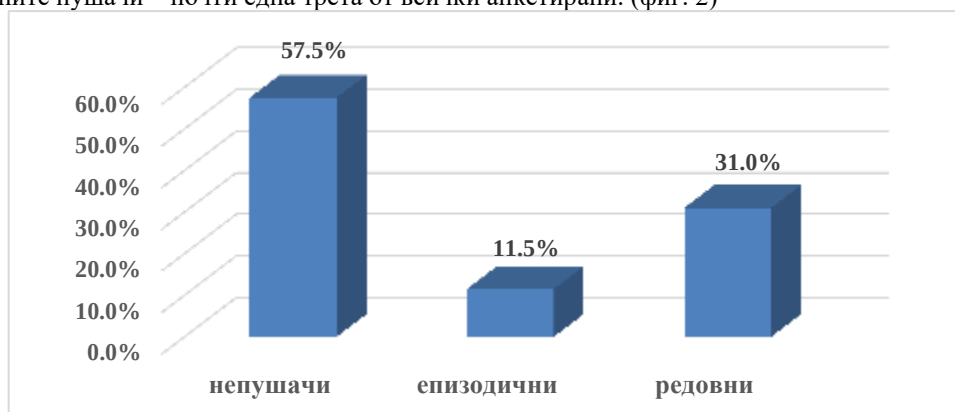
2. РЕЗУЛТАТИ

Един от често срещаните и бързо разпространяващи се фактори на риска е свързан с тютюнопушенето. Проучването показва ниска възраст на пропушване при двата пола, като „стартът“ на момчетата е малко по-късен в сравнение с момчетата (почти на 14 г. срещу 13 г. и 4 мес. при момчетата). (фиг. 1)

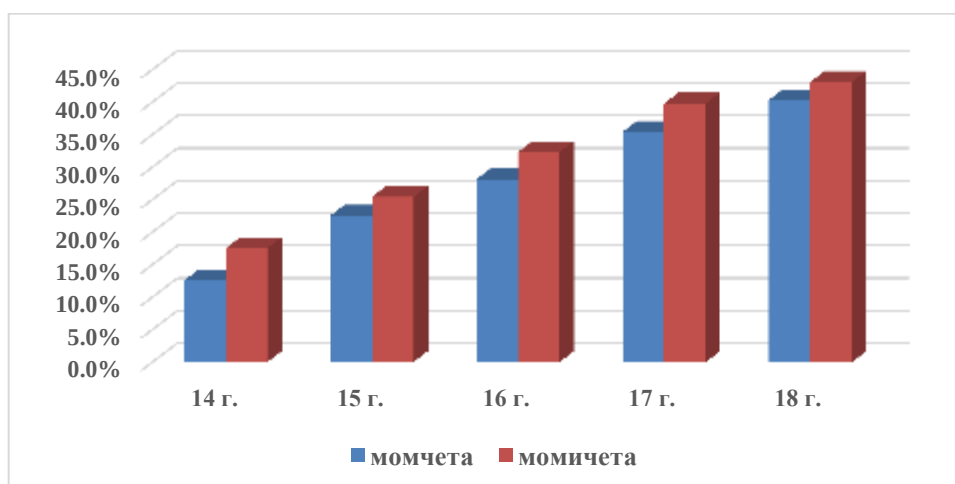
фиг. 1

Разпространението на пушенето е представено в три категории – непушачи, епизодични пушачи (пушещи, но не ежедневно) и редовни пушачи (ежедневно пушещи). Намери се висока честота на редовните пушачи – почти една трета от всички анкетирани. (фиг. 2)

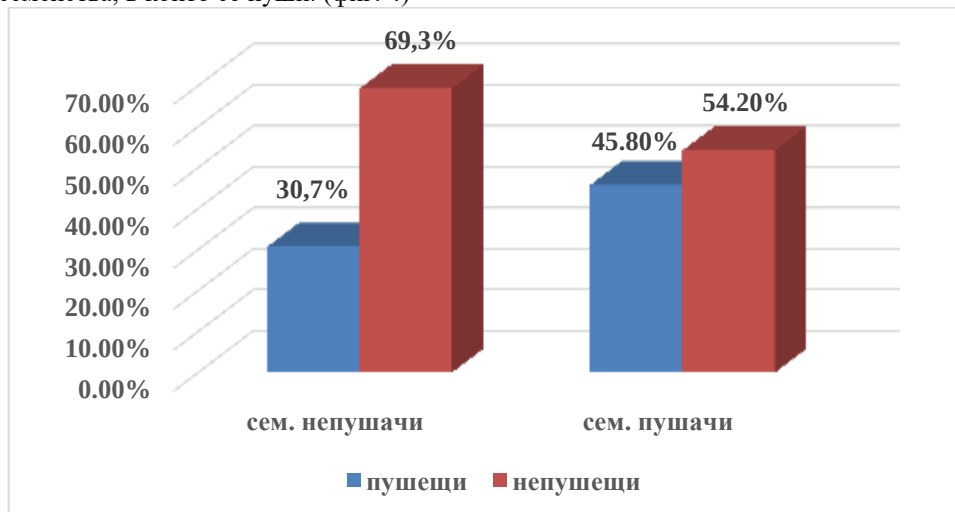
фиг. 2

Забелязва се трайна и значима тенденция за нарастване на относителния дял на редовните пушачи с нарастване възрастта на изследваните лица при двата пола. Това явление е по-силно изразено при момичетата. (фиг. 3)

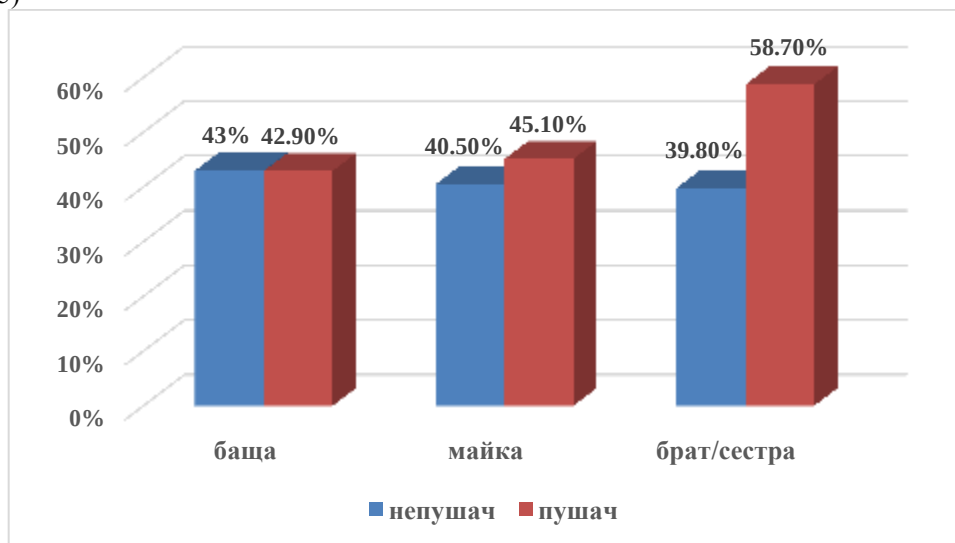
фиг. 3

Проучването показва зависимост между тютюнопушенето и семейната среда. В семейства на непушачи относителният дял на пушещите деца е статистически значимо по-нисък в сравнение с техния дял в семейства, в които се пуши. (фиг. 4)

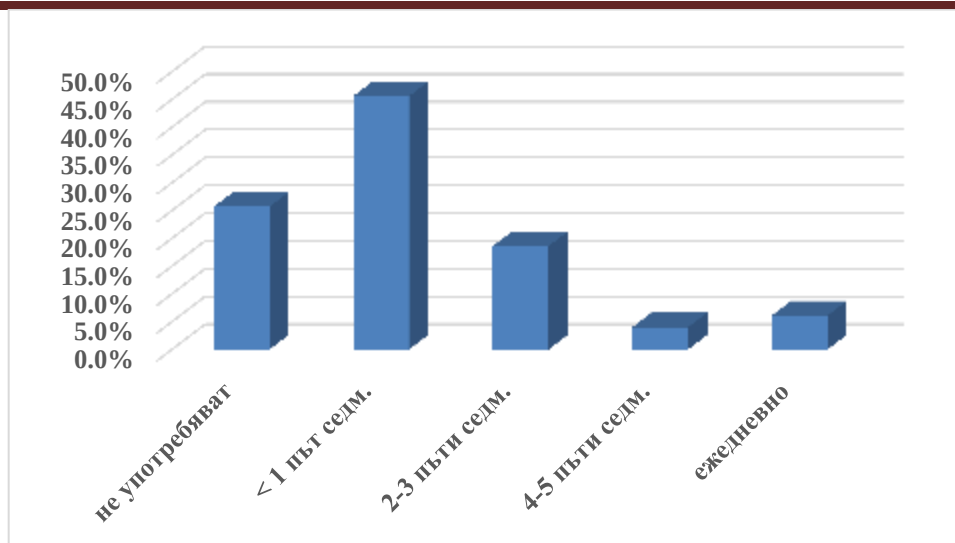
фиг. 4

Направено бе и сравнение за влиянието на отделните членове на семейството върху изявата на този рисков фактор у респондентите. Оказа се, че с най-голямо влияние е наличието на брат или сестра пушачи, следвано от майка-пушач, докато при пушещ баща не се намери връзка с пушенето у децата. (фиг. 5)

фиг. 5

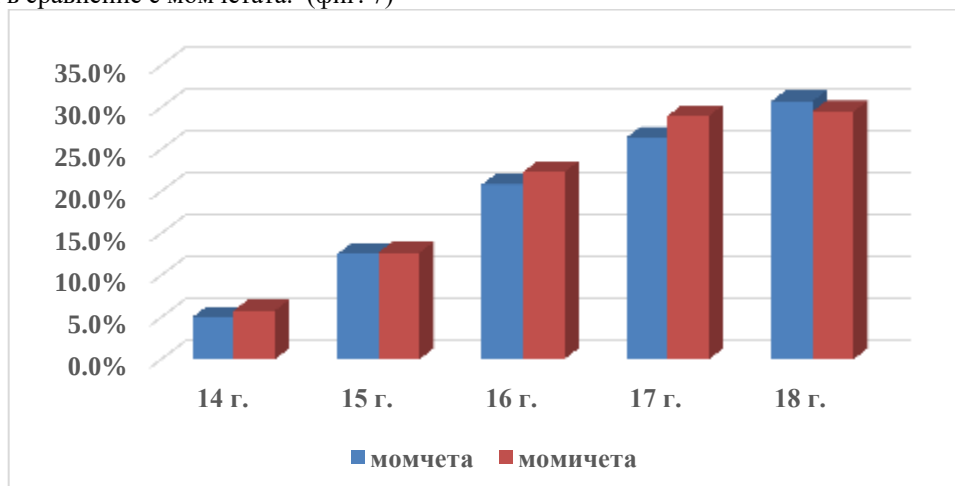
Изследвана бе седмичната честота на прием на алкохол сред учениците. Проучването показва, че само ¼ от анкетираните не употребяват алкохол. С най-висок относителен дял са рядко пиещите – под 1 път седмично, следвани от тези, които пият 2-3 пъти седмично. (фиг. 6)

фиг. 6

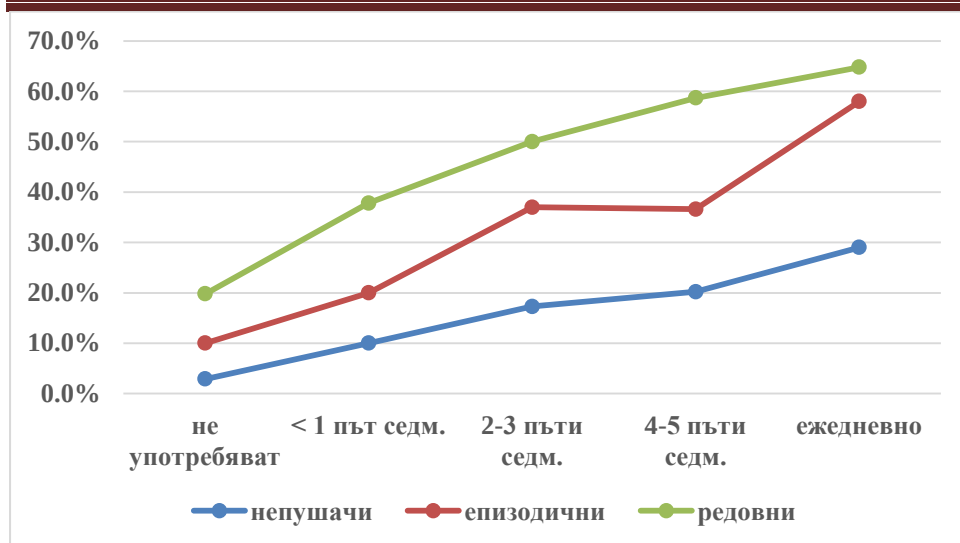
По този показател се намери разлика у двата пола. При момчетата се забелязва трайна тенденция за нарастване на седмичната честота на употреба на алкохол с нарастване на възрастта, особено за категорията >5 пъти седмично при спадане на относителния дял на непиещите. При момичетата също намалява относителният дял на непиещите с нарастване на възрастта, но делът на тези, които пият >5 пъти седмично се запазва относително постоянен, като дори спада в последната възрастова категория. Показателят установи същата зависимост от семейната среда както при тютюнопушенето. В семейства, в които се пие, относителният дял на пиещите деца е значимо по-висок.

Проучването показва, че 21,4% от анкетираните лица от двата пола са употребявали наркотични вещества. С нарастване на възрастта на респондентите, нараства и относителният дял на употребявалите психоактивни субстанции, като при момчетата в последната възрастова категория този показател е по-нисък в сравнение с момчетата. (фиг. 7)

фиг. 7

Интерес представлява изследването на разпределението на употребяващите психоактивни субстанции във връзка с тютюнопушенето и седмичната кратност на алкохолна консумация. Установи се, че с нарастване на честотата на седмичния прием на алкохол, нараства и относителният дял на употребяващите наркотици в трите категории – непущачи, епизодични и редовни пушачи, като най-силно тази тенденция е изразена при редовните пушачи. (фиг. 8)

фиг. 8

3. ИЗВОДИ

Представеното проучване показва тревожни резултати, свързани с употребата на тютюневи изделия, алкохол и психоактивни субстанции. Ниска е възрастта на пропушване, висок е относителният дял на редовните пушачи, както и на често и ежедневно пиещите. Висока е честотата на употреба на наркотици, която нараства с възрастта на изследваните лица. Тези данни, съпоставени с влошаващите се здравни и демографски показатели следва да бъдат сериозен сигнал към отговорните институции и към цялата общественост за засилване на здравно-промотивните възпитателни дейности, насочени най-вече към изключително крехката и чувствителна възрастова категория – тази на децата и подрастващите в училищна възраст.